

כאשר התנועה הגדולה של הנוער העברי התנועה פנים אל פנים עם המיכנים הרעועים של צבאות-ערב.

אולם מלחמה היא גם עניין של החלטות. לשום החלטה לא היה ערך ללא ההתפרצות המפוארת של הנוער העברי. אך החלטות היו דרושות כדי לכוון את הזרם הגדול לאפיקים מעשיים.

מישהו החליט את ההחלטות הנכונות של המלחמה: מיבצע-נחשון, מיבצע עשרת-הימים בדרום, מיבצע עשר-מכות, מישהו החליט את ההחלטות הבלתי-נכונות: מיבצע-לטרון, הנסיגה הנמרצת מאל-עריש ללא ערובות לשלום, מישהו גם נמנע מלהחליט את ההחלטות שהיה צורך להחליטן: כיבוש ירושלים לפי תוכניתו של יצחק שדה, מישהו זה היה, בכל המקרים, דויד בן-גוריון.

חלק גדול של ההחלטות היה נכון. חלק קטן יותר היה מוסעה. אך מעל לכולן מודקרת ההחלטה הגדולה, החד-פעמית, ההיסטורית: להכריז על הקמת המדינה ב-14 במאי 1948, למרות כל ההתנגדויות, הפחדים וההיסוסים. מישהו מוכרח היה לקבל על עצמו את האחריות — ודויד בן-גוריון עשה זאת.

זה היה רגעו הגדול — ושום אדם שוב אינו מסוגל ליטול אותו ממנו. לעומת רגע אחד זה, מחוירים כל שאר הרגעים.

דימדומיו של מנהיג

א יקו ירד בן-גוריון מן הבמה בינואר 1949, ביום בחירת הכנסת הראשונה, היה נכנס להיסטוריה כדמות מפוארת, בשיא תהילתו. לרוע מזלו לא עשה זאת, ומאותו יום מתחילה ירדתו.

כפוליטיקאי הוא הוסיף לעלות ולעלות, עד לשלטון יחיד כמעט מוחלט. כדמות היסטורית הוא החל שוקע.

באותו יום היה בן 62. למרות עירנותו השיכלית הרבה, לא יכול היה להתגבר על העובדה שגולד וגדל במאה ה-19.

ביום סיום המלחמה היה צריך להתחיל פרק חדש בחיי האומה — ורק מהפכן חדש, בן המאה ה-20, בעל מושגים חדשים ותפיסות חדשות, יכול היה לחולל את התמורה. ואילו בן-גוריון יכול היה רק להמשיך בדרכים נושנות, על פי מושגים שאבד עליהם הכלת, רעיונות בני המאה הקודמת — מושגים של מדינות לאומיות קטנות, ו"עם לבדד ישכון".

לא רק הגיל היה בעוכריו, אלא גם עברו האישי. הוא עלה לגדולה כנציגה של התנועה מורת-אירופית נמרצת ולר-חמת, שלא הבינה את המרחב הערבי ולא רצתה להבינו. הוא עצמו זכה לעלייה-הדפנה שלו במלחמה נגד הערבים, שנמשכה כל חייו — מפרדסי פתח-תקוה ועד למישלטי אבו-עגילה.

ההתעלמות מן הבעייה הערבית היתה טבועה עמוק במהותה של התנועה הציונית, ומבחינה זו לא נבדל בן-גוריון מרוב חבריו ובני-דורו. אבות התנועה, מהרצל והלאה, אשמים במחדל טראגי זה, המלחה את ההישגים המפוארים של התנועה מראשיתה. בן-גוריון נוצר על-ידי הבעייה. הוא לא יצר אותה.

אולם בסוף מלחמת-החלוקה, בראשית 1949, הגיעה השעה למיפנה היסטורי, לפתיחת דף חדש. בעיית השלום הישראלי-ערבי הפכה, בגלוי ובכירור, למרכז כל הבעיות. היה דרוש אדם חדש, שביין זאת ושיהיה מסוגל לתרגם הבנה זו לשפת המעשים המדיניים. האדם האחרון המסוגל לכך היה דויד בן-גוריון.

זאת היתה הטרגדיה של ישראל, וגם של בן-גוריון. בעומרו חסר-אונים מול האתגר העיקרי של תקופה חדשה, שקעה אישיותו. אומנם, היה היחיד מכין מנהיגי כל המפ-לגות הישנות שהיתה לו תפיסה שלמה ומגובשת — אך תפיסה זו לא הלמה עוד את אתגרי המציאות שהלכה והשתנתה.

אפילו בשטח הציוני המובהק ביותר לא יכול היה להביא להכרעה. הוא לא היה מסוגל לקיים את הגשר אל ברית-המועצות, שנוצר בעת המלחמה, על מנת להעביר עליו אר-צה את מיליוני יהודי רוסיה. את יהודי ארצות-הברית לא היה מסוגל להלהיב לעליה. כך נאלץ להצמצם בהעלאת-יהודי ארצות-האיסלאם — ללא תוכנית ברורה ונועזת ל-שילובם במערכות החיים של החברה הישראלית. בשנת תשכ"ג עדיין ניכרו רק התוצאות הראשונות של מחול-ההיאסון זה, העלול להצמיח בעתיד זעזועים נוספים בלתי-ספורים.

העולים באו — לא עשרה מיליון, ולא חמישה מיליון, אך לפחות מיליון וחצי. הארץ מלאה ישובים. הכסף הור-הוסיף לזרום אליה. המשק התרחב — משק טפילי, אומנם, אך משק שכיכלל לפי שעה את התושבים. כל אלה היו הישגים לא-מבוטלים. אך הם היו רק מעין המשך של הפרק הקודם — לא התחלה של פרק חדש. המצב המהותי של המדינה — כמתנה הנתון במצור נצח, ללא סיכוי של שלום, של הכרה ושל השתלבות במערכות המרחב — לא השתנה במאומה.

עקרות זו של מדיניותו משכה את בן-גוריון למטה, הס-ביעה את חזרתה על השנים האחרונות של תקופתו. בהעדר תפיסות חדשות ונועזות, הפך הבטחון הסטאטי לאליל. ה-בטחון הפך לבטחוניזם, הדמוקרטיה הצעירה והעדינה ב-מדינה נלחצה אל הקיר, שלטון-היהודי התגבש לקראת דיק-טטורה מחליקה ועקרה, עם סימני-הלחי המוכרים בצורת פולחן-אישיות, נערי-חצר, תככים ושחיתות.

הארץ זעקה לשינוי. אך כמו תמיד בסוף תקופתו של שליטי-יחיד מודקן, נאהה הכל קפוא לחלוטין, מנחן וחסר-תנועה, ללא שמץ של סיכוי לשינוי ממשי. עד שלפתע פתאום ירד המסך — והמדינה הפליטה אנחה של הקלה שאפשר היה כמעט לקלטה באונימים. בן-גוריון שלט זמן רב מדי — ועל כן לא נסתים שלטונו בתרועת-

היו אלה ותיקי מפא"י, אנשי העליה השניה והשלישית. ה-צעירים מבן-גוריון אך כמעט. יורשו הישר, לוי אשכול בן ה-68, נולד רק תשע שנים אחריו.

איחלת היא לצפית מיורשים כאלה שיחוללו ניסים, ש-יפלטו דרכים חדשות ויקימו מיסטר חדש. ההיסטוריה יעדה להם תפקיד ברור: לפקח על תקופת-המעבר, לנהל את המיטר הישן עד שיתגבשו הכוחות החדשים והתפי-סות החדשות של מיסטר יעיל חדש.

בתפקיד מצומצם זה, היכינו היורשים בשבועות האחר-ונים של תשכ"ג כישרון ותקיפות שהפחיעו את הספקנים. הם השתלטו על הירושה, דחקו את רגלי נערי-החצר, הפכו את התקופה האחר-בן-גוריונית לעובדה מדינית קיימת.

הם לא יכלו לעשות זאת, לולא מצאו בקרב הציבור נכיר-נות עמיקה לשינויים. אורחי ישראל ידעו כי אחרי בן-גוריון אין אישיות חדשה, בעלת אותו שיעור-קומה, מוכנה לתפוס את מקומו. הם ידעו כי בן-גוריון השאיר אחריו סכך מחריד של בעיות בלתי-פתורות, אתגרים ללא תשובה, כשברים קיימים ופוטנציאליים.

אולם הדבר לא פגע במאומה באופטימיות היסודית של הגוף הישראלי — התכונה החשובה וההיבית ביותר שלו. העם כולו הרגיש את המשב הראשון של רוחות השינוי — והדבר ריענן אותו כמו רוח סתיו קרירה אחרי להט ש-שמש של אלול.

תשכ"ד תמצא את ישראל במצב-רוח טוב. תקופה אחת הגיעה לסופה. אך עצם העובדה כי השינוי חל בשקט כה רב, ללא זעזועים אלימים, ללא התפרצות של היסטריה או פחד, כדבר מובן מאליו — היה את לבריאותו היסודית של הגוף הלאומי.

תקופה חדשה מרומזת באופק, והאדם הישראלי מוכן לק-ראתה: אופטימי, דינאמי, בוטח בעצמו ובעתידו.

הצוצרה מרוממת-לב, בנוסח דימדומי-האלים של ריכארד ואגנר, אלא בקול ענות חלושה. כל נסיון של בן-גוריון לחזור שוב לשלטון אך ישחית את תמונתו ההיסטורית עוד יותר.

שלטון מקבלי הנכסים

א חרי תקופת בן-גוריון, לא יכלה להתחיל תקופה חדשה. יכלה לבוא רק תקופת-מעבר, תקופת שלטונם של מקבלי נכסים.

כי כמו מנהיגים רבים בהיסטוריה, היה בן-גוריון מקולל בתכונה קטלנית ביותר: הוא לא היה מסוגל לגדל בני-אדם. הוא לא יכול היה לסבול סביבו מתחרים או יורשים, אלא רק אומרי כן-כן. הוא חנק או השחית כל כשרון צעיר ועצמאי בעודו באיבו.

בזאת היה בן-גוריון היפוכו הגמור של יריבו הרציני האחרון: יצחק שדה. כי שיה, אישיות שלמה והאמונית מעין כמוה, גדול המצביאים של ישראל החדשה, היה גם גדול מחנכיה. הוא טיפה כשרונות צעירים כמו גנן — בסבלנות אינסופית, באהבה, בנכונות לסגת בפניהם, הוא העמיד דור שלם של מנהיגים — מיגאל אלון עד משה דיין, אך אם שדה גידל את דיין, הרי בן-גוריון השחית אותו.

בן-גוריון לא הותיר אחריו אף מנהיג צעיר אחד. לנערי-חצרו רשח גם הוא בוז עמוק. הדבר התבטא בתופעה התמורה ביותר של תשכ"ג — העובדה שהתפטר בשעה ששמעון פרס שהה בחו"ל, ואף לא טרח להודיע לו על כך. כך נשארה רק קבוצה אחת בארץ שיכלה ליטול מידיו את ההגה — אותם האנשים שהביאו במישרין להתפטרותו.